

סוגיות בחקירה פלילית

נושא: "מעצר ימים"

**האם קיימת סימטריה צודקת בענישה
בדיון מעצר ימים בבית המשפט הנכבד
בין יהודים לערבים?**

ראשי הפרקים

פרק המבוא - מטרת הסמינריון, שאלת המחקר והשערת המחקר.

א) פרק ראשון – הוראות החוק ודיון בארכת מעצר ימים לצורכי חקירה

- 1- חוק סדר הדין הפלילי (סמכויות אכיפה ומעצרים), התשנ"ו-1996, והחקיקה המתייחסת לשלב המעצר בטרם הגשת כתב אישום.
- 2- אודות מעצר ימים- מעצר לצורכי חקירה – סמכות לעצור חשוד, סוגיית הייצוג.
- 3- סוגיית האיזון בין ערכים מתנגשים - סדרי הדין - "חומר החסוי" סעיף 15.

ב) פרק שני- סוגיית השוויון בענישה – ערבים מול יהודים

- 1- שאלת הסימטריות בין יהודים לערבים בהחלטות בתי המשפט
- 2- הפשיעה בישראל- גורם האתני בפשיעה בישראל
- 3- הגורם לסטייה החברתית
- 4- הענישה בישראל- ערבים אל מול יהודים- תוצאות ענישה ממדגמים ומחקרים שונים

ג) פרק שלישי- סטטיסטיקה – טבלה – ממצאי הטבלה

טבלה

- 1- מהות/סוג העבירה המיוחסת לחשוד – עבירת סמים/ רכוש/אלימות
- 2- מוצא החשוד
- 3- סך הכול מספר דיוני מעצר
- 4- סך הכול חשודים שנעצרו/ או שוחררו
- 5- משך זמן הדיון לכל חשוד
- 6- מספר ימי המעצר שהמשטרה ביקשה ומה שבפועל ימי המעצר שהשופט פוסק
- 7- ממוצע משך זמן הדיון/ ממוצע באחוזים של חשודים שנעצרו או שוחררו.

1. סוגיית משך זמן הדיון

- 1- זמן הדיון בממוצע לחשוד – בעבירת סמים/ רכוש/אלימות
- 1.2- ההבדל בין משך זמן הדיון במעצר ימים בין יהודים לערבים.
2. היחס בין עמדת המשטרה באשר למספר הימים המבוקשים לימי המעצר שפסק השופט.
3. אחוז השחרורים ערבים מול יהודים בעבירות רכוש לעומת עבירות אלימות וסמים.
4. היחס בין יהודים שנעצרו לערבים שנעצרו באחוזים.
5. היחס בין יהודים ששוחררו לערבים ששוחררו באחוזים.

ד) פרק רביעי- סיכום, מסקנות הטבלה ודיון.

ה) ביבליוגרפיה

תוכן עניינים מפורט

1	פרק המבוא
2	שאלת המחקר והשערת המחקר
3	פרק ראשון הוראות החוק והדיון בארכת מעצר ימים לצורך חקירה
4	מעצר ימים – מעצר לצורכי חקירה
5	הסמכויות לעצור חשוד סעיף 23, סעיף 15 לחוק סמכויות אכיפה מעצרים, סוגיית הייצוג במעצר ימים
6	סוגיית האיזון בין ערכים מתנגשים סדרי הדין "חומר חסוי" סעיף 15 לחוק סמכויות אכיפה מעצרים
7	פרק שני שאלת הסימטריות בין יהודים לערבים בהחלטות בתי המשפט, הפשיעה בישראל
8	הפשיעה בישראל
9	הגורם לסטייה חברתית
10	
11	הענישה בישראל- ערבים מול יהודים- דוגמאות לענישה ממדגמים ומחקרים שונים
12	
13	
14	
15	פרק שלישי טבלת סטטיסטיקה – מדגם 7 פרמטרים של תצפיות בית המשפט השלום בתל אביב
16	סוגיית משך זמן הדיון בעבירות סמים, רכוש ואלומות
17	
18	היחס בין עמדת המשטרה באשר לימי המעצר המבוקשים לפסיקת ימי המעצר שהשופט פוסק
19	
20	
21	אחוז השחרורים בעבירות רכוש לעומת עבירות אלימות וסמים, היחס בין יהודים לערבים שנעצרו
22	היחס בין יהודים ששוחררו למספר ערבים ששוחררו
23	פרק רביעי סיכום, מסקנות הטבלה ודיון
24	
25	
26	
	ביבליוגרפיה

מבוא

1(א) מטרה

אכן הוצהר על "הקמת מדינה יהודית בארץ ישראל, היא מדינת ישראל". בהמשך להכרזת העצמאות במגילה זו, נוסף נדבך חשוב שבו הבטיחה מדינת ישראל לקיים "שוויון זכויות חברתי ומדיני גמור לכל אזרחיה בלי הבדל דת, גזע ומין", תוך קריאה מפורשת לכלל אזרחי המדינה הערבים "ליטול חלקם בבניין המדינה על יסוד אזרחות מלאה ושווה ועל יסוד נציגות מתאימה בכל מוסדותיה".

למרות האמור לעיל, מבחינה אובייקטיבית שיווין זה לא קיים במציאות היומיומית הישראלית, קרי, מעשית ברור לכל כי מדינת ישראל לא מתייחסת באופן שוויוני לאזרחיה הערבים, גם אם חוקי המדינה הבטיחו שוויון פורמאלי בזכויות האזרחיות – פשוט הערבים אינם זוכים לשוויון הזדמנויות בתחומים רבים. ביטוי בולט הוא הקצאת המשאבים הלא שוויונית למגזר הערבי בתחומי הרווחה, החינוך והדת, כאשר התירוץ הכמעט תמידי הוא "חוסר במשאבים"¹. הכלל הוא חירות האדם והמעצר הינו בבחינת החרגי. על כן מעצר ללא משפט בטרם הגשת כתב האישום צריך להתקיים רק במקרים חריגים ומיוחדים.

בעבודה זו אבחן את סוגיית האי-שוויון בין היהודים לערבים, דרך פריזמת התייחסות בית המשפט בשעה שנדרש הוא להחליט במעצר ימים כנגד חשודים בעבירות אלימות, סמים ורכוש, ובשאלה המתבקשת כאן האם שורר השוויון במערכת המשפט של מדינתנו או שמא ישנה מגמת של הפליה ואי צדק במעצרי ימים וערבים נעצרים יותר מאשר יהודים, דהיינו:

האם קיימת סימטריה צודקת בענישה בין יהודים לערבים, בהתייחסות בית המשפט בנווא להחליט על קביעת מספר ימי מעצר לחשוד בעבירות של אלימות סמים ורכוש ?

את הסימטריה, בהתייחסות בית המשפט ליהודים ולערבים, אבחן באמצעות בחינת יחסו של בתי המשפט לערבים מול יהודים בשלב הבקשה למעצר ימים כנגד חשוד.

בנוסף אבחן את סוגיית אי השוויון בממצאים המצביעים על התייחסות נוקשה יותר כלפי ערבים שנמצאו במחקרם של חאג, יחיא, טייכמן ורהב (1994) אשר בדקו 852 תיקים בין השנים 1982-1983.

פערים לטובת יהודים נמצאו הן בסוג העונש שנגזר על ידי בתי המשפט והן באורך עונשי המאסר. מכאן התמונה הברורה של מציאות לא שוויונית המצביעה באופן עקבי על פערים בין יהודים וערבים בבתי המשפט בישראל.

¹ דון יחיא, א. (1997). הפוליטיקה של ההסדרה: יישוב סכסוכים בנושאי דת בישראל. עמוד 13.

מרבית המחקרים שנעשו עד היום בישראל אכן מצביעים על קיומם של פערים בהליכים השונים המתבצעים במערכת המשפט, כמעט תמיד לרעת נאשמים ערבים.

יחד עם זאת חשוב לזכור כי רב המחקרים שנעשו היו מוגבלים בהיקפם, הן מבחינת גודל, והן מבחינת פרק הזמן שאליו התייחסו. לא מן הנמנע כי אירועים שונים שהתרחשו במדינת ישראל לאורך השנים נתנו את אותותיהם בהתייחסות אל המיעוט הערבי בישראל גם בתוך מערכת המשפט.

ההנחה הרווחת בציבור הישראלי היא כי התייחסותה של מערכת החוק והמשפט לערביי ישראל הינה חלק מההתייחסות חברתית רחבה הקיימת במדינת ישראל, הרואה בערביי ישראל נטע זר בחברה הישראלית, אם כי אינה מבטאת בהכרח עמדות גזעניות, ומדיניות אפלייתית של ממלאי תפקידים במערכת המשפט בישראל, אולם כן משקפת את האווירה הכללית השוררת בחברה הישראלית ביחסה כלפי הזר והשונה, אווירה שכפי הנראה למצער חלחלה גם לתוך מערכת המשפט במדינה.

שאלת המחקר :

האם קיימת סימטריה צודקת בענישה בין יהודים לערבים, בהתייחסות בית המשפט בבואם להחליט על קביעת מספר ימי מעצר לחשוד בעבירות של אלימות סמים ורכוש ?

השערת המחקר :

אין סימטריה בין חשודים יהודים לערבים, החשודים בעבירות אלימות, סמים ורכוש, היות ואירועים שונים שהתרחשו במדינת ישראל לאורך השנים נתנו את אותותיהם בהתייחסות אל המיעוט הערבי בישראל גם בתוך מערכת המשפט וסיכווייו של חשוד יהודי בעבירה גבוהים מסיכווייו של חשוד ערבי, והדיון נערך באותו בית המשפט.

מטרת עבודתי זו היא לבדוק את סוגיית הצדק הסימטרי או האי סימטרי, בין יהודים לערבים, בהחלטות בית המשפט למעצר ימים כנגד חשודים בעבירות אלימות, סמים ורכוש.

לשם בדיקה אמפירית של השערת המחקר **אערוך תצפיות בבתי המשפט הנכבד בישראל**, בדיוני הארכת מעצר ימים של חשודים בביצוען של עבירות אלימות, סמים ורכוש ואערוך מדגם שמתוכו אצור סטטיסטיקה, תוך ביצוע רישום מדויק באשר להתנהלותו של בית המשפט בנוגע לזמני הדיון המדויקים של בקשות מעצר שונות, מוצא החשוד, מספר ימים אותם ביקשה המדינה לעצור את החשוד אל מול מספר הימים שפסק השופט באותו דיון, ומרישומים אלה אגזור את התשובה לשאלת הסימטריות בהחלטותיו של בית המשפט הנכבד.

פרק ראשון - הוראות החוק ודיון בארכת מעצר ימים לצורכי חקירה

1-סעיפים לחוק סדר הדין הפלילי (סמכויות אכיפה ומעצרים), התשנ"ו-1996²

אפרט את סעיף 13, 15, 17 לצורך הדיון בפרק זה: 13. עילות המעצר לפני הגשת כתב אישום 13. (א) שופט לא יצווה על מעצרו של אדם, אלא אם כן שוכנע כי קיים חשד סביר שהאדם עבר עבירה, שאיננה חטא, ומתקיימת אחת מעילות אלה:

- (1) קיים יסוד סביר לחשש ששחרור החשוד או אי-מעצרו יביא לשיבוש הליכי חקירה או משפט, להתחמקות מחקירה מהליכי שפיטה או מריצוי עונש מאסר, או יביא להעלמת רכוש, להשפעה על עדים או לפגיעה בראיות בדרך אחרת;
 - (2) קיים יסוד סביר לחשש שהחשוד יסכן את בטחונו של אדם, את בטחון הציבור או את בטחון המדינה;
 - (3) בית המשפט שוכנע, מנימוקים מיוחדים שיירשמו, שיש צורך לנקוט הליכי חקירה שלא ניתן לקיימם אלא כשהחשוד נתון במעצר; בית המשפט לא יצווה על מעצר לפי עילה זו לתקופה העולה על 5 ימים; שוכנע בית המשפט שלא ניתן לקיים את הליך החקירה בתוך התקופה האמורה, רשאי הוא לצוות על מעצר לתקופה ארוכה יותר או להאריכו ובלבד שסך כל התקופות לא יעלו על 15 ימים.
- (ב) שופט לא יצווה על מעצר לפי סעיף קטן (א), אם ניתן להשיג את מטרת המעצר בדרך של קביעת ערובה ותנאי ערובה, שפגיעתם בחירותו של החשוד פחותה.

סעיף 15- סדרי דין 15(ה) חומר חסוי

(ג) חומר חסוי, לעיון בית המשפט בלבד, לרבות החומר החסוי שהוגש בדיונים קודמים של בית המשפט.

(ג) החומר הנוגע לבקשת המעצר או מידע שעליו מתבססת בקשת המעצר וכל חומר הנמסר בהליך לפי סעיף קטן (ה) יועמדו לעיון השופט בלבד; החומר יסומן ויוחזר לשוטר לאחר העיון.

(ה) ביקש שוטר כי תשובתו לשאלה תובא לידיעת בית המשפט בלבד, או ביקש לפרט בפני בית המשפט בלבד עובדות או מידע שעליהם מתבססת בקשת המעצר, ימסור לבית המשפט, בכתב, את התשובה ואת הנימוקים לבקשתו; בית המשפט רשאי להיענות לבקשה ולהסתמך על החומר המוגש לו בדרך זו אם מצא כי מתן התשובה או גילוי העובדות או המידע בנוכחות החשוד וסניגורו עלולים לפגוע בחקירה או באינטרס ציבורי חשוב אחר; התשובה החסויה תסומן, תוחזר לשוטר לאחר העיון והדבר יירשם בפרוטוקול. החליט השופט שלא להיעתר לבקשה בדבר אי-גילוי של החומר רשאי השוטר להודיע כי הוא חוזר בו מהגשת החומר שאליו מתייחסת השאלה ומשעשה כן לא יועמד החומר לעיון החשוד וסניגורו, והשופט יתעלם ממנו לצורך החלטותיו.

(ו) לשם החלטותיו בבקשת מעצר, רשאי השופט להיזקק לראיות אף אם אינן קבילות במשפט.

(ז) הדיון יתועד בפרוטוקול, מבלי לגלות תוכנו של חומר חסוי, והפרוטוקול ימסר לצדדים.

סעיף 17- מעצר לפני הגשת כתב אישום

17. (א) ציווה שופט על מעצרו של חשוד בנוכחותו, לא תעלה תקופת המעצר על 15 ימים; אולם רשאי שופט להאריך, מעת לעת, את המעצר לתקופות שלא יעלו על 15 ימים; אין בהוראות סעיף קטן זה כדי לפגוע בהוראות סעיף 13(א)(3) סיפה.

(ב) לא יוחזק חשוד במעצר ברצף אחד בקשר לאותו אירוע, לרבות המעצר ללא צו, לתקופה העולה על 30 ימים, אלא אם כן הבקשה למעצר נוסף הוגשה באישור היועץ המשפטי לממשלה.

(ג) ציווה שופט על מעצרו של חשוד שלא בנוכחותו, לרבות מעצר לפי סעיף 14, והחשוד לא שוחרר לפני כן לפי סעיף 20, יובא החשוד בפני שופט בהקדם האפשרי ולא יאוחר מ-24 שעות משעת מעצרו; הובא העצור לפני שופט יחולו הוראות סעיף קטן (א).

(ד) נעצר אדם וחקירתו נסתיימה, ישוחרר מהמעצר, ואולם אם הצהיר תובע כי עומדים להגיש כתב אישום נגדו ושוכנע בית המשפט, כי יש עילה לכאורה לבקש את מעצרו עד תום ההליכים, רשאי שופט להאריך את המעצר, מטעם זה, לתקופה שלא תעלה על 5 ימים, בכפוף להוראות סעיף קטן (ב).

² חוק סדר הדין הפלילי (סמכויות אכיפה – מעצרים), תשנ"ו-1996, סעיפים 4-23 בעיקר סימן ג' סעיף 13, 15, 17.

3/ מעצר ימים > מעצר לצורכי חקירה

בדוננו במעצר חשוד - עלינו ראשית להבין כי הכלל הוא חירות האדם והמעצר הינו בבחינת החריג. **על כן מעצר ללא משפט בטרם הגשת כתב האישום צריך להתקיים רק במקרים חריגים ומיוחדים.** בהליך מעצר ימים בשונה משלב גזירת הדין הינו הליך שבשלב זה מתקבלות החלטות מהירות והחשוד בגדר חשוד, תוך שלשופט מידע מוגבל ואין משתנים רבים העשויים להשפיע בשלב זה.

"על כן, מעצר לצורכי חקירה צריך להתקיים רק במקרים חריגים של חקירה. מעצר אינו אמצעי חקירה. מעצר הוא אמצעי למניעת שיבוש חקירה. בדומה, מעצר עד לתם ההליכים צריך להתקיים רק במקרים חריגים ומיוחדים. מעצר אינו תחליף לעונש ואינו מקדמה על חשבון העונש. הנאשם הוא בחזקת זכאי, וזכותו להלך חופשי. אפילו מוצדק הוא לפגוע בחירות, הפגיעה לעולם אינה צריכה להיות מעבר לנדרש".³

המעצר לצורך חקירה הוא, לעיתים, החלק הקשה ביותר לאזרח בכל ההליך הפלילי. אנשים חזקים, המסוגלים בדרך כלל להתמודד עם מצבי לחץ וקשיים רבים, עלולים ל"הישבר" במעצר של ימים מעטים. יש במעצר שילוב של כמה גורמים, שביחד מביאים לשבירת רוחו של העציר הבלתי מנוסה. התנאים הפיזיים הקשים, ההשפלה, הידיעה של האדם שהוא בבית הסוהר וכי מתייחסים אליו כאל פושע, החשש כי המשפחה תיפגע מן הידיעה שנעצר ומן השמועות שמסביב לכך, ובנוסף לכל אלה - מאמציהם של חוקרי המשטרה להצליח בחקירה, לפעמים על שלות חשבון הנפש של הנחקר. כשכל הגורמים חוברים יחדיו, זו עלולה להיות אחת מתקופות החיים הקשות של כל אדם.

אסור לשכוח אף לרגע, כי העצורים לצורכי חקירה הם אנשים שאשמתם לא הוכחה, ועל פי החוק הם חפים מפשע ורוחפת מעל ראשם חזקת החפות".⁴

במישור הפלילי, הכירה הפסיקה מאז ומתמיד בקיומה של חזקת החפות ובהשפעתה על סדרי הדין ואף על הדין המהותי. השפעה זו ניכרת בשלושה שלבים:

השלב הראשון הינו עוד לפני תחילת המשפט, שבו עוסק מחקר זה. בשלב זה מגדירה חזקת החפות את זכויות הנאשם במהלך חקירות המשטרה והתביעה טרם הגשת כתב אישום, התנאים למעצרו במהלך המשפט עד תומו, וזכויותיו האחרות כנאשם, **טרם הוכחה אשמתו.**

השלב השני הוא מהלך המשפט. חזקת החפות משפיעה על נטל השכנוע ועל הנטל להבאת הראיות. התביעה, המבקשת להוכיח את אשמתו של הנאשם, היא זו שתישא בנטלים אלו.

השלב השלישי הוא הכרעת הדין ובו משמשת חזקת החפות מקור לרמת ההוכחה הגבוהה הנדרשת בהליך פלילי, שהיא הוכחה מעבר לכל ספק סביר.

חזקת החפות הינה אחת מזכויות היסוד של האדם בחברה המודרנית. "זכות-יסוד אינה זכות מוחלטת. לעיתים היא נסוגה מפני זכויות, ערכים ואינטרסים מתחרים, בין שאלה זכו במעמד של זכויות יסוד ובין שלו זכו".⁵

³ דיון נוסף פלילי 2316/95 עימאד גנימאת נ. מדינת ישראל, פד"י מ"ט (4) 589, בעמוד 649.

⁴ ששי גז משה רונן "המשפט הפלילי" פרק 5 - מעצר לצורכי חקירה עמודים 94,95.

⁵ פרופ' אריאל בנדור "התפתחויות בזכויות-היסוד של האדם במשפט הפלילי הדיוני", ספר השנה של המשפט הישראלי תשנ"ו) 481-542.

כך, ברור הוא כי פעמים וזכות זו המעוגנת בחזקת החפות, תידחה בפני שיקולי בטחון המדינה, יציבות המשטר ואי פגיעה בזכויותיהן הבסיסיות ובחיי היום יום של אזרחי המדינה. חזקת החפות, מתפרשת היא אף לתחומים שמעבר לענישה הפלילית. בתחומי משפט אלו, יכול ותשתנה נקודת האיזון. כמו כן בהליך החקירה המעצר הוא אמצעי מרכזי לשם חילוץ הודאות מפי חשודים. די בעצם המעצר כדי לשבור את כוח רצון של החשוד, וחזקת החפות אינה משמשת מגן לאדם מפני עצם הניסיון להפריך אותה ואינה מונעת הפעלת אמצעים, אשר מטרתם היא הבהרת החשד כנגד אדם⁶. החמורה מכל הפגיעות בזכויות-היסוד של האדם שהמשפט הדיוני בפלילים מאפשר, היא המעצר. תנאיו הקשים של המעצר בישראל מהווים כשלעצמם פגיעה חמורה בכבוד האדם ובגופו. המעצר כרוך ב"רישום פלילי", הנשאר בספרי הרישום של המדינה במשך כל חי העצור, והינו זמין לגופים ציבוריים⁷. יש צורך במעצר חשוד לצורך חקירה כדי לתת למשטרה הזדמנות סבירה לחקור אותו ביחידות לפני שהוא בודה סיפור או מחליט שאינו משתף פעולה. יחד עם זאת, מחוקק סעיף 13 (ב) לעיל ששופט לא יורה על מעצר אם ניתן להשיג את המטרה בחלופת מעצר או דרך של ערובה חלופות מעצר מהוות את הנדבך השני לעקרון המידתיות, ולפיו האמצעי הפוגע בזכות יסוד (במקרה של מעצר מחירות) צריך להיות האמצעי שפגיעתו פחותה.

2.1 הסמכויות לעצור חשוד

סעיף 23 לחוק המעצרים שוטר מוסמך לעצור אדם שחשוד בעבירה ולהביאו לתחנת משטרה, המשטרה רשאית להחזיק את החשוד במעצר לתקופה שלא תעלה על 24 שעות מרגע מעצרו בכפוף לחריגים ספורים. הארכת מעצר מעבר ל-24 שעות אלו מחייבת החלטה שיפוטית. לפיכך לצורך הארכת המעצר מעבר לעשרים וארבע שעות, מגיש חוקר משטרה במשטרה מכונה תפקיד זה "כטוען משטרה".

סעיף 15 לחוק המעצרים סדרי הדין – הטוען המשטרתי מגיש לבית המשפט בקשה בכתב הנתמכת בהצהרתו, ובה תמצית העובדות עליהן היא מתבססת, עילת המעצר וחומר רלבנטי נוסף ככל שיש כזה. בבקשה מציין חוקר המשטרה גם את ימי המעצר המבוקשים. החשוד מוזמן לדיון בפני שופט המעצרים שופט שלום המוסמך להאריך את המעצר לתקופה שלא תעלה על 5 ימים ויכול לתקופה ארוכה יותר ובלבד שסך התקופות לא יעלו על 15 ימים, ורק באישור היועץ המשפטי לממשלה יוארך מעצרו של חשוד שעצור ברצף עד ל-30 יום.

2.2 סוגיית הייצוג חשוד במעצר ימים

בדיון במעצר ימים אין חובת מינוי סניגור לכל עצור והפקודה אינה מתייחסת לשאלת זכות הייצוג במעצרי ימים. בפועל כמעט לכל החשודים שאינם מיוצגים על ידי סניגור פרטי מיוצגים על ידי תורן מעצרים מטעם הסניגוריה הציבורית. בנוסף הקצאת הסניגורים הציבוריים לתיקי המעצרים (להבדיל מתיקים רגילים) היא אקראית, שכן בכל יום דיונים מופיע אדם שנקבע מראש כתורן מעצרים. הדיון בכל בקשת דיון למעצר ימים הוא קצר ונמשך כעשר דקות במוצע⁸.

⁶ ר' קיטאי סניגור "שאלת חוקיותו של מעצר לצורכי חקירה", עלי משפט ו תשס"ז עמודים 48, 49.

⁷ שם ה"ש מספר 5 עמודים 481-542.

⁸ אורן זגל-אייל רענן סולציאנו-קינן "ערבים ויהודים בהליכי הארכת מעצר ראשוני" משפטים לח(3). עמוד 14, 13.

3. סוגיית האיזון בין ערכים מתנגשים - סדרי הדין - "חומר חסוי" סעיף 15

הסוגיית בה עסקינן היא כיצד יש לנהל דיון בהארכת מעצרו של חשוד אשר טרם הוגש כנגדו כתב אישום **ולמצוא את האיזון המתאים בין שני ערכים מתנגשים זכויות החשוד לבין אי פגיעה בפעולות המשטרה?** בהליך זה עלינו למצוא את האיזון המתאים בין זכויותיו הבסיסיות של

חשוד, חשוד שהוא בחזקת חף מפשע מבלי לחשוף חומר סודי ולפגוע בחקירה המשטרית?⁹ שאלה זו העסיקה את המחוקק, בעת שניסח את חוק המעצרים המהפכני, למרות שהחוק החדש נכנס לתוקף במאי 1977, נדמה כי חלק מהוראותיו טרם הופנמו במידה מספקת כל לדוגמא, ניתן עדיין למצוא שוטרים, המתלחשים עם השופט בעיצומו של דיון בהארכת מעצר. התמונה מוכרת היטב לסניגורים, נציגי המשטרה מביאים חשוד לבית המשפט ומבקשים להאריך את מעצרו. השוטר מגיש לשופט חומר כתוב, ומתייצב על דוכן העדים לחקירה נגדית של הסניגור. השוטר נזהר מאוד בתשובותיו לסניגור, וזאת מתוך חשש לחשוף מידע רגיש וסודי. במהלך הדיון מתעוררת תמיהה אצל השופט, והוא מבקש מנציג המשטרה להתקרב אליו. השופט לוחש באוזנו של השוטר, והשוטר לוחש באוזנו של השופט. בעבר לא הייתה הוראה פורמאלית שאסרה על קיומן של התלחשויות אלו. אך כיום, מאז שנכנס החוק החדש לתוקף, הבהיר המחוקק כי אין עוד מקום להתלחשויות בין שופטים ושוטרים באולמות המעצר.¹⁰ חוקרים ותיקים מגדירים "כמידע חסוי" גם חומר ראיות שגרתי שבידיהם, בטענה שגילוי עולל להפריע לחקירה. התוצאה היא, שתוכן הראיה אינו עולה כלל לדיון לפני שופט מעצרים וללא דיון, נשאר בתודעת השופט רק מה שנאמר בחומר המשטרתי ללא טענה שכנגד של החשוד וסניגורו.

הסניגורים נשארים חסרי אונים. הם יכולים לנהל חקירה נגדית ולהציג לחוקר כל שאלה שירצו, אבל הם אינם מקבלים תשובות לשאלותיהם. לעיתים, הדיון הופך להיות מעין פנטומימה: על כל שאלה של סניגור באה תשובה בדמות משיכת כתף של החוקר, לאמור "אנני מוכן לענות. מידע חסוי".

שופטים רבים מגלים חוסר אונים מול אותם חוקרים, ואינם מחייבים אותם להשיב לשאלות, מכיוון שהשופטים אינם מסוגלים להחליט איזו שאלה היא סודית באמת ואלו פרטים ניתן לחשוף בלי לגרום כל נזק. בכך מרוקנים מתוכן את הדיון על הארכת מעצר. לעיתים קרובות מתברר לאחר מכן כי ה"סוד", שבמידע הסודי, לא היה כה סודי- אבל בינתיים האריך השופט את מעצרו של החשוד, מכיוון שביהעדר חקירה נגדית על ידי הסניגור לא היו לו כלים לבקר את הדברים שנמסרו לו "בסוד" על ידי המשטרה. **עוד עיקרון, שהתגבש במשך שנים ואומץ על ידי המחוקק: "לצורך החלטותיו בבקשת מעצר, רשאי השופט להיזקק לראיות אף אם אינן קבילות במשפט"**¹⁰. בית המשפט העליון כבר פסק כי גם בשלב הזה של ניהול החקירה, יש להמעיט עד כמה שאפשר בחיסוי החומר שבידי המשטרה ולגלות לחשוד את כל הפרטים, שגילויים אינו מסכן באופן ממשי את המשך החקירה" אך בשלב הראשוני של החקירה, קשה לפעמים לשופט מעצרים לסתור טענותיו של החוקר, כי גילוי פרטים רבים "מסכן באופן ממשי את המשך החקירה"¹¹.

⁹ ד"ר דוד וינר סוף עידן הלחישות: "הדיון בהארכת מעצר", הסניגור ירחון מספר 7 ספטמבר 1977 עמוד 3.

¹⁰ ששי גז משה רונן "המשפט הפלילי פרק 5 מעצר לצורכי חקירה עמודים 112,113.

¹¹ ב"ש 70/86 אברהם גינדי נ. מדינת ישראל, פד"י מ' (1) 449, עמוד 459.

פרק שני- סוגיית השוויון בענישה ערבים מול יהודים

1. שאלת הסימטריות בין יהודים לערבים בהחלטות בית המשפט

תופעת אי השוויון בין רוב ומיעוט ובין קבוצות אתניות וגזע שונות. מחקרים רבים נערכו במשך השנים בנושא פערים ואי שוויון ובכלל זה גם בנושא אי שוויון במערכת המשפט, החל משלב פתיחת תיקים נגד חשודים וכלה בגזר הדין וההחלטה בדבר חומרת העונש. אם לשפוט על פי מספר המאמרים שהתפרסמו בנושא, **הרי שדומה כי מירב תשומת הלב נתנה לאי שוויון בהכרעות המתקבלות בבתי המשפט בשלבי ההרשעה וגזר הדין**, לאור קיומם של שסעים חברתיים ולאומיים ברורים מאד, מהווה ישראל מעבדה טבעית לחקר תופעת אי השוויון במערכת המשפט כמו גם במערכות אחרות של פיקוח חברתי. מחקרים אחרים שנעשו מצביעים על העובדה כי מוצאו של הנאשם קשור בצורה הדוקה בד"כ לאיכותה של ההגנה המשפטית לה זוכה הנאשם. **נאשמים ממעמד סוציו אקונומי נמוך אינם יכולים לשכור שירותים של עורכי דין מהשורה הראשונה, דבר המשפיע על תוצאות ההליך המשפטי**. מרבית המחקרים שנעשו עד היום בישראל אכן מצביעים על קיומם של פערים בהליכים השונים המתבצעים במערכת המשפט, **כמעט תמיד לרעת נאשמים ערבים**. יחד עם זאת חשוב לזכור כי רב המחקרים שנעשו היו מוגבלים בהיקפם, הן מבחינת גודל, והן מבחינת פרק הזמן שאליו התייחסו. לא מן הנמנע כי אירועים שונים שהתרחשו במדינת ישראל לאורך השנים נתנו את אותותיהם בהתייחסות אל המיעוט הערבי בישראל גם בתוך מערכת המשפט.

2. הפשיעה בישראל - גורם האתני בפשיעה בישראל

דפוסי הפשיעה המוכרים בקרב בני-המיעוטים, הם פשעים ועבירות כנגד רכוש ועבירות מוסר. עבירות הצווארון-הלבן קשות לביצוע אצל בני-המיעוטים, היות והם לא תופסים עמדות רמות¹².

מודל האינטראקציה הערבי של Goldlust & Richmond (1974, בתוך: לרר 1994) קובע - **כי הסיבה העיקרית לפשיעת מיעוטים הוא הניכור מחברת הרוב, מה שמוביל לסטייה מהמוסכמות החברתיות**. לדעתם, הדרך היחידה לחקור את יחסי מיעוט ורוב, היא בשיטת המחקר הרב-משתנית. שיטה שכזו מכירה במורכבות תהליך החיברות בין המיעוט לרוב, במגוון הגורמים הרחב שמשפיעים על התהליך ובאינטראקציות ביניהן. למערכת המשתנים התלויים להם הם קוראים - **"הסתגלות"**, ונכללים בה גם תחומים השייכים לשינוי תרבותי.

לפי Goldlust & Richmond (1974, בתוך: לרר 1994), ההסתגלות הינה תוצר של אינטראקציה בין מאפייני התרבות הערבית לבין מאפייני הסביבה הקולטת. אוכלוסיית הערביים, כמו גם חברת הרוב, נתפסות לאוכלוסיות הטרוגניות העוברות שינויים כתוצאה מתהליך החיכוך. במודל קיימות שתי מערכות של משתנים בלתי תלויים: מאפיינים של התרבות והחברה הערבית. מאפיינים של החברה הקולטת. התנהגות הערבי מושפעת משתי מערכות אלה גם יחד¹³. לדעת אייזנשטדט (1987) ישנה חשיבות רבה למדיניות המשטרה כלפי המיעוט. השילוב בין שניהם אינו מתרחשת בחלל ריק, אלא בתוך מבנה חברתי מסוים, כזה המעמיד בפני

¹² Haberfeld yitchak (1994), "immIgration and ethnic origin:" International migration review Vol xxvii no.2 P 236

¹³ לרר, ז. (1994), הפסיכולוגיה של ההגירה, עמודים 6-9.

הערביים ציפיות ודרישות. הדימוי שיש לערביים בחברה הישראלית, כמו גם העמדות לגביהם, מבליטים את חשיבות האינטראקציה הנוצרת בין ציפיות הערביים לציפיות הישראלים¹⁴.

לפי גישת "כור ההיתוך", קיימים שלושה מדדים לקליטה גרועה של הערביים העלולים להוביל לסטייה-חברתית¹⁵:

שינוי תרבותי - מצפים מהערבי לרכוש מערכת חדשה של דפוסי התנהגות ולהפנימה, כלומר, שינוי מלא (במונחי היטמעות) ולא חיצוני (כגון בהתנהגות בלבד).

הסתגלות אישית - היעדר אינדיקטורים שליליים לאי הסתגלות אישית, כגון - דיכאון, סטייה-חברתית והתאבדויות (הסתגלות סובייקטיבית ואובייקטיבית).

פיזור מוסדי - מימד זה מבוסס על ההנחה, שקליטה מלאה מחייבת ביטול ההפרדה של הערביים משאר החברה – כלומר, מגורים ביחד ולא בכפרים נפרדים, לימודים ביחד וכו'. מציאות זו נמדדת לפי המידה שבה הערביים מפוזרים ולוקחים חלק בכל התחומים והפעילויות של החברה הקולטת. או לחילופין, מרוכז ולוקחים חלק במספר תחומים ופעילויות מועט. הפיזור המוסדי הוא, למעשה, הקריטריון החשוב, והוא מסכם את שני המדדים שלעיל.

משתמע, אם כן, שקיומן של קבוצות אתניות נפרדות בחברה הוא מדד לכישלון תהליך הקליטה.

איזנשטדט (1987) מתנגד לגישת כור ההיתוך, ולו רק משום שקיומם של שלושת המדדים נדיר מאוד. במציאות, מתפתח תמיד סוג מסוים של חברה פלורליסטית, זוהי חברה שבה הערביים אינם נדרשים למלא את שלושת הקריטריונים, ואין רואים בקיומה של קהילה אתנית נפרדת מדד לאי הסתגלות.

¹⁴ איזנשטדט ש.נ. (1987) "תכונות היסוד של המדינה המודרנית", בתוך איזנשטדט ש.נ., עמנואל גוטמן ויעל עצמון (עורכים), מדינה וחברה: סוגיות בסוציולוגיה פוליטית, כרך א', ת"א, עמודים 87-89.

¹⁵ לרר, ז. (1994), הפסיכולוגיה של ההגירה, עמודים 6-9.

3. הגורם לסטייה-חברתית

ההנחה הבסיסית הרווחת היא - שהרגשת ניכור גורמת לסטייה-חברתית, ובהקשר לנושא עבודתי זו, הרגשת הניכור הקיימת באוכלוסייה הערבית בישראל, יכולה להוות מאפיין שלילי העלול לפעול לרעתם. אייזנשטדט טוען - כי הניכור במהלך ההגירה, נוצר מהצורך לפעול בתוך שדה חברתי חדש ובלתי מוכר, ומהצטמצמות החיים החברתיים של הערבי ומעורבותו בהם¹⁶.

לעומתו טוען Grinberg (1984) - שתהליך ההגירה מביא למגוון של חרדות המייצרות ניכור, כגון הקונפליקט של הרצון להידמות לאנשי החברה החדשה, לבין הרצון לשמור על זהות המוצא¹⁷.

Zaharna (1989) טוען, כי עצם הסטאטוס של "מייעוט", גורם לחשיפת סוגים שונים של גורמי ניכור ובהם¹⁸:

עמדות חברתיות כלפי המיעוטים - המיעוטים מרוכזים לעיתים בקבוצות ובאיזורים גיאוגרפיים מוגדרים, כשריכוזי המיעוטים עלולים להביא לשנאת זרים. לעומת זאת, עמדות חברתיות חיוביות כלפי המיעוטים עשויות להקטין את הניכור.

כוח חברתי - בשלבים הראשונים של המגע עם קבוצת הרוב, המיעוטים הינם חסרי כח והשפעה בחברה הקולטת. ובאשר לראיסיים שהיו בעלי כח חברתי עוד לפני המודרניזציה – הכרסום במעמדם החדש עלול להוות עבורם גורם ניכור, אשר יכול למצוא את פתרונו באמצעות הטפה לסטייה-חברתית.

הבדלים נורמטיביים - המפגש או העימות עם מערכות ערכים ונורמות שונות, יכול להיתפס כגורם ניכור. Zaharna מציין את הציפיות כמשתנה המתווך של תגובת המיעוט לנורמות וערכים חדשים. ציפיות וידע על החברה החדשה, נוטים למתן את הניכור הכרוך במפגש עם הנורמות והערכים החדשים.

שובל (1981) מסכמת את הקשיים הסיבתיים הקשורים בתהליך ההסתגלות של הערביים, באמצעות המרכיבים הבאים:

הינתקות מהחמולה ומקבוצות ראשוניות שסיפקו תמיכה חברתית.

נורמות וערכים חדשים, תופעת הלם התרבות, אובדן הקשר, העדר ניסיון בסיטואציה העכשווית.

פער בין ציפיות במדינת-ישראל למציאות.

אמצעי ההתמודדות הם:

אישיים - אינטליגנציה, השכלה רמת גמישות והסתגלות.

מוסדות קליטה פורמאליים.

¹⁶ אייזנשטדט ש.נ. (1987) "תכונות היסוד של המדינה המודרנית", בתוך אייזנשטדט ש.נ., עמנואל גוטמן ויעל עצמון (עורכים), מדינה וחברה: סוגיות בסוציולוגיה פוליטית, כרך א', ת"א, עמודים 87-89.

¹⁷ Grinberg L, (1984) "A Psychoanalytic Study Of Migration: Its Normal And Pathological Aspects", Journal Of The American Psychoanalytic Association, 32: Pp.13-38.

¹⁸ Zaharna R.S., "Self Shock: The Double- Binding Challenge Of Identity", International Journal Of Intercultural Relations, 13, Pp.501-525.

קשרים בלתי פורמאליים - מידת הקבלה של החברה וצורת הקשרים הראשוניים, אהדה או חוסר סובלנות ודעת קהל.

התגובות מושגות בקיומם של אמצעי התמודדות וכושר השימוש בהן, ובאם יתקיים התנאי האמור, אזי תהיה ההסתגלות למתחים קלה יחסית, ובהיעדרם, ייתכנו קשיים כדוגמת משבר, תפקוד לקוי, חוסר שביעות רצון, זהות לאומית.

קיימים מספר גורמים הגורמים לערעור אורחות חייהם ותרבותם של המיעוט-הערבי בישראל - להלן העיקרים שבהם:

המפגש עם החברה הישראלית ואורחות החיים המודרניים, אל מול האופי הפטריארכאלי של המשפחה הערבית. ערעור האחריות המוחלטת של אבי המשפחה הערבית - ראש השבט, ערעור סמכותו והתערעורתם של מערכות יחסים בתוך המשפחה והלכידות הבין-משפחתית בין קרובים.

בחברה היהודית ניתן הדגש לקידום והישג אישי באמצעות חינוך והשכלה, לעומת התרבות המסורתית של המיעוט-הערבי, שלפיה הדגש הוא על סיוע ועזרה כלכלית למשפחה, על-ידי יציאה לעבודה בגיל צעיר ואחריות משותפת בין בני-המשפחה. נוצר ניגוד בין דרישתה של חברה תעשייתית-טכנולוגית, שבסיסה הוא השכלה גבוהה, לבין דרישותיהם של משפחות המיעוטים מבני-משפחתם.

קיים פער אצל הדור הצעיר הערבי, בין הציפיות לבין ההישגים הכלכליים, היותו והרקע התרבותי-כלכלי, שהוא ברובו חקלאי, לא הכינים למכלול התפקידים בחברה טכנוקרטית.

נוצר קונפליקט בין בני הדור הצעיר מהתרבות האסלאמית על מאפייניה השונים, לבין אורח החיים של חברה מערבית, פתוחה, דמוקרטית ושוויונית.

בשנים האחרונות המיעוט-הערבי עובר שינויים מבניים, אשר להם תרומה להגדלת שיעורי הפשיעה. שינוי מבני אחד, נעוץ בעובדה שהמעבר מאורח חיים מסורתי לאורח חיים של חברה מודרנית, מביא לפירוק הלכידות ולהגברת הניכור בין אנשים, לשינוי במבנה המשפחה ולשינוי בצורות הפיקוח החברתי. בחברה המסורתית קיימים מנגנונים של פיקוח חברתי פנימי. מנגנונים אלה מבוססים על מסורת, על יחסי שארות ועל לחצים פנים-קהילתיים שבולמים תופעות של עבריינות ושל סטייה. לעומתה, בחברה המודרנית קיימים מנגנוני פיקוח חברתי חיצוניים, אלה מבוססים על כפיה ופורמאליות, ונצפית בהם עלייה בשיעורי הפשיעה¹⁹.

למיעוט-הערבי בישראל חסכים ומצוקות רבות, שלהם תרומה לעלייה בשיעורי הפשיעה. מספר הנפשות בכל בית גבוה מאוד בהשוואה לאוכלוסייה-היהודית, כך גם צפיפות גבוהה בדירה. המיעוט-הערבי סובל מרמת הכנסה נמוכה, רמת השכלה גבוהה והשכלה תיכונית בשיעורים נמוכים ביחס לאוכלוסייה-היהודית. פגמים רבים בתשתיות, כבישים, מים, חשמל, שירותי בריאות לקויים, חינוך ורווחה, היעדר מסגרות להכשרה מקצועית ולקידום חינוכי²⁰.

¹⁹ Zureik, E. (1989). "Legal Equality in deeply divided societies".

²⁰ הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה (1992 – 1996). ירושלים, השנתון הסטטיסטי לישראל.

4. הענישה בישראל – ערבים מול יהודים – דוגמאות לענישה ממדגמים ומחקרים שונים

אחת מהתופעות המרכזיות המעסיקות חברות ומדינות מודרניות היא תופעת אי השוויון בין רוב ומיעוט ובין קבוצות אתניות וגזע שונות. מחקרים רבים נערכו במשך השנים בנושא פערים ואי שוויון ובכלל זה גם בנושא אי שוויון במערכת המשפט, **החל משלב פתיחת תיקים נגד חשודים וכלה בגזר הדין וההחלטה בדבר חומרת העונש.**

רטנר ופישמן בדקו מספר תרשימים, לשם בחינת השוואה בלבד למחקרי בענישה במעצר ימים אביא דוגמאות של מדגמים שונים שערכו המלומדים בהשוואה לענישה באופן כללי בין יהודים לערבים והסתברות של סגירת תיקים לפי לאום²¹:

לוח 5 הסתברות מנובאת של סגירת תיקים לפי לאום, גיל ותקופת זמן: מודל כללי

תקופה 6				תקופה 1				
ערבים		יהודים		ערבים		יהודים		
גיל		גיל		גיל		גיל		
45	25	45	25	45	25	45	25	פרופיל
0.67	0.59	0.69	0.61	0.43	0.35	0.45	0.37	גבר; אין תיקים קודמים
0.20	0.28	0.22	0.30	0.089	0.13	0.09	0.14	גבר; 3 תיקים קודמים; הרשעה קודמת אחת
0.02	0.02	0.03	0.02	0.01	0.007	0.01	0.008	גבר; 5 תיקים קודמים; 3 הרשעות קודמות

מהממצאים דלעיל עולה כי ההבדלים בהסתברות לסגירת תיקים בקרב יהודים וערבים קטנים ביותר, גם כאשר מדובר בחשודים ללא עבר-פלילי קודם, וגם במקרים בהם קיים עבר-פלילי קודם. במקרה של יהודי בגיל 25 ללא עבר-פלילי קודם.

בתקופה הראשונה של המחקר (1980-92), קיימת הסתברות של 0.37 שתיק חקירה שנפתח נגדו ייסגר, לעומת הסתברות של 0.35 אצל עמיתו הערבי.

גם בתקופה המאוחרת ביותר של המחקר (1990-92) בה עלתה לגבי כלל האוכלוסייה ההסתברות לסגירת תיקים, קיים הבדל קטן ביותר בין ההסתברות לסגירת תיקים בקרב היהודים (0.61) לבין ההסתברות לסגירת תיקים בקרב הערבים (0.59).

פערים אלה נשמרים, גם כאשר מדובר בעלי עבר-פלילי קודם. לדוגמא, בקרב יהודים בגיל 25 בעלי 3 תיקים קודמים והרשעה קודמת אחת, ההסתברות לסגירת תיק הנה 0.14 לעומת הסתברות של 0.13 אצל ערבים בעלי נתונים זהים. תמונה דומה חוזרת גם כאשר מדובר למשל בעלי 5 תיקים קודמים ושלוש הרשעות קודמות. מעבר לפערים בין יהודים וערבים, עולה בברור מתוך הממצאים כי ככל שמספר התיקים הקודמים שיש לחשוד גדול יותר, כך קטנים הסיכויים שתיק שנפתח נגדו ייסגר, דבר זה נכון לגבי יהודים וערבים כאחד.

לסיכום, לא נמצאו הבדלים מובהקים בין יהודים וערבים לעניין הסתברות לסגירת תיק.

²¹ Rattner a, Gideon Fishman Justice For All? Jews and Arabs in the Israeli Criminal Justice System. Prager, Westport Connecticut, 1998. PP 23-25

לוח 9 - הסתברות להרשעה על עבירות אלימות לפי תקופת זמן

תקופה 6	תקופה 1	פרופיל
0.78	0.21	גבר; ערבי; צעיר; ¹ ללא תיקים קודמים; ללא הרשעות קודמות
0.63	0.12	גבר; יהודי; צעיר; ללא תיקים קודמים; ללא הרשעות קודמות
0.86	0.31	גבר; ערבי; צעיר; 5 תיקים קודמים; 3 הרשעות קודמות
0.75	0.18	גבר; יהודי; צעיר; 5 תיקים קודמים; 3 הרשעות קודמות
0.90	0.37	גבר; ערבי; מבוגר; ² ללא תיקים קודמים; ללא הרשעות קודמות
0.80	0.22	גבר; יהודי; מבוגר; ללא תיקים קודמים; ללא הרשעות קודמות
0.93	0.50	גבר; ערבי; מבוגר; 5 תיקים קודמים; 3 הרשעות קודמות
0.87	0.33	גבר; יהודי; מבוגר; 5 תיקים קודמים; 3 הרשעות קודמות

1. צעיר מתייחס לנאשם בגיל 25.

2. מבוגר מתייחס לנאשם בן 45.

לוח 11 - הסתברות להרשעה על עבירות רכוש לפי תקופת זמן

תקופה 6	תקופה 1	פרופיל
0.85	0.26	ערבי; צעיר; ¹ ללא הרשעות קודמות
0.75	0.15	יהודי; צעיר; ללא הרשעות קודמות
0.90	0.32	ערבי; צעיר; 3 הרשעות קודמות
0.81	0.20	יהודי; צעיר; 3 הרשעות קודמות
0.96	0.60	ערבי; מבוגר; ² ללא הרשעות קודמות
0.93	0.46	יהודי; מבוגר; ללא הרשעות קודמות
0.98	0.70	ערבי; מבוגר; 3 הרשעות קודמות
0.95	0.54	יהודי; מבוגר; 3 הרשעות קודמות

בעונשי מאסר לוח 12 - פרופילים נבחרים להסתברות הטלת עונש מאסר - עבירות אלימות

פרופיל	יהודים	ערבים
צעיר; ¹ רווק; תיק קודם אחד; מאסר קודם אחד	0.61	0.80
מבוגר; ² רווק; תיק קודם אחד; מאסר קודם אחד	0.33	0.55
צעיר; נשוי; תיק קודם אחד; מאסר קודם אחד	0.37	0.60
מבוגר; נשוי; תיק קודם אחד; מאסר קודם אחד	0.16	0.31
צעיר; רווק; אין תיק קודם; אין מאסר קודם	0.08	0.19
מבוגר; רווק; אין תיק קודם; אין מאסר קודם	0.02	0.07
צעיר; נשוי; אין תיק קודם; אין מאסר קודם	0.03	0.08
מבוגר; נשוי; אין תיק קודם; אין מאסר קודם	0.01	0.03

1. צעיר מתייחס לנאשם בגיל 25.
2. מבוגר מתייחס לנאשם בן 45.

לוח 13 - פרופילים נבחרים להסתברות הטלת עונש למאסר על עבירות רכוש

פרופיל	יהודים	ערבים
גבר; רווק; 3 תיקים קודמים; 3 הרשעות קודמות; מאסר קודם אחד	0.86	0.89
גבר; נשוי; אין תיקים קודמים; אין הרשעות קודמות; אין מאסר קודם	0.04	0.05
אישה; נשואה; 3 תיקים קודמים; 3 הרשעות קודמות; מאסר קודם אחד	0.64	0.71
אישה; נשואה; אין תיקים קודמים; אין הרשעות קודמות; אין מאסר קודם	0.02	0.03
גבר; נשוי; 3 תיקים קודמים; 3 הרשעות קודמות; מאסר קודם אחד	0.76	0.81
גבר; נשוי; 3 תיקים קודמים; 3 הרשעות קודמות; אין מאסר קודם	0.07	0.09
אישה; נשואה; 3 תיקים קודמים; 3 הרשעות קודמות; אין מאסר קודם	0.04	0.06

בהליך דומה כפי שהוסבר לעיל נבדקה גם ההסתברות להטלת עונשי מאסר בפועל על נאשמים יהודים וערבים שהורשעו בדין. לוח 12 מציג באופן ברור את ההבדלים שנמצאו בין יהודים וערבים בהסתברות לקבלת עונש מאסר. מתוך עיון בממצאים עלה ברור כי בכל המקרים בהם מדובר בעבירות אלימות (עבירות, נגד גופו של אדם ועבירות נגד חיי אדם) קיימת הסתברות גדולה יותר להטלת עונש מאסר בקרב מורשעים ערבים לעומת עמיתיהם היהודים. הפערים מגיעים במקרים מסוימים לשיעור של פי שניים, כך למשל במקרה של צעיר יהודי בגיל 25 ללא עבר פלילי קודם, המורשע בעבירה אלימה וההסתברות שעונש מאסר יוטל עליו הנה 8% לעומת 19% במקרה של ערבי בעל אותם מאפיינים. ההסתברות שבית המשפט יטיל עונש מאסר גדלה כאשר מדובר ברווק צעיר (בן 25) בעל עבר פלילי קודם שאף ריצה מאסר קודם אחד, ומגיעה ל- 61% במקרה של יהודי, ואילו במקרה של ערבי בעל מאפיינים זהים ההסתברות לקבלת מאסר מגיעה ל 80%.

עלי לציין כי מחקר זה לעיל, אינו היחיד - בשנת 1989 כתב סטנלי כהן דו"ח מקיף בנושא פשיעה ופיקוח חברתי בישראל. במחקר זה נבדקו 52,832 תיקים פליליים של יהודים וערבים. ממצאי המחקר הראו כי 49% מהתיקים שנסגרו "מחוסר עניין לציבור" היו של חשודים יהודים, לעומת 29% שנסגרו באותה הקטגוריה ובהם החשודים היו ערבים. רוב המחקרים שנעשו עד היום בישראל, מצביעים על קיומם של פערים בהליכים השונים המתבצעים במערכת המשפט, כמעט תמיד לרעת נאשמים ערבים.²² תמונה דומה מתקבלת כאשר מדובר בעבירות רכוש גם כאן בולטת העובדה כי בכל המקרים גדולה ההסתברות להטלת עונש מאסר על ערבים שהורשעו בעבירות רכוש לעומת יהודים שהורשעו בעבירות זהות ובעלי רקע זהה.²³

עקרון האחידות בענישה ובשיפוט הוא אחד מעקרונות היסוד של עשיית דין בחברה דמוקרטית. עקרון זה קובע שהחוק הפלילי חל באותה מידה בין חשוד לחשוד, ונאשם לנאשם, ושהפרתו תביא לאותן תוצאות, בכל קבוצות התושבים באוכלוסייה. אולם, מסתבר שבחברה פלורליסטית עקרון זה נתקל בקשיים רבים בהפעלתו. מכאן העניין שגילו חוקרים רבים באפשרות שקיימות הטיות בענישה, הטיות הפוגעות בקבוצות מסוימות המוגדרות לפי מאפייניהן החברתיים. הטענה שקיימת (וחייבת להיות) הטיות כזו מייצגת גישות תיאורטיות, כגון: גישת התיוג ותורת הקונפליקט, הרואות במשפט ביטוי למערכת היחסים בחברה, ובעיקר ליחסי הכוח. על פי גישות אלה החברה נוטה להחמיר בענישת קבוצות מסוימות ולהגיב ביתר חומרה על מעשיהם של בני הקבוצות החברתיות החלשות.

מתוך מאמרם של חג' יחיא, גיורא רהב ומאיר טייכמן : המחקר בדק האם מערכת האכיפה מתייחסת לערבים וליהודים בצורה שווה?

היל ועמיתיו, במחקריהם על גורמי ההטיה, אומרים שהמחקרים האחרונים מוכיחים באופן ברור שגם מעורבות שונה וגם בחירה שונה משפיעים באופן עקבי על התפלגות של המספרים הרשמיים של הסטייה לפי מין, גזע ומעמד חברתי.

ההשערה: שמערכת השיפוט הפלילי מטילה את העונשים החמורים יותר על מורשעים ערביים מאשר על מורשעים יהודים.

הממצאים : בבדיקת התפלגות העונשים שהוטלו בבית המשפט השלום מראה "שכלל שהעונש הוא קל יותר הוא מוטל (באופן יחסי) יותר על מורשעים יהודים מאשר על מורשעים ערבים, ושכלל שהעונש חמור יותר הוא מוטל בשיעור גבוה יותר על מורשעים ערביים. בבדיקת סעיפי ההרשעה נמצא הבדל מובהק בין שתי הקבוצות. הדבר מתבטא באופן בולט במדדי השוויון העונש הקל הוטל על מורשעים יהודים פי שבעה ויותר בהשוואה למורשעים ערבים". לכאורה יש בניתוח אישור להנחתנו שהתביעה בבקשותיה לעונש מביאה להבדלים בין שתי הקבוצות הנבדקות היהודית והערבית עם זאת, יש להתייחס לממצא זה בזהירות משום שהבדיקות כללו מספר מצומצם של משתנים מבוקרים.²⁴

²² כהן, ס. (1989) מגמות בענישה בישראל ירושלים. עמוד 5.

²³ אריה רטנר גדעון פישמן "צדק לכל? יהודים וערבים במערכת המשפט בישראל", 1998. עמודים 1, 3, 14.

²⁴ מ. חג' יחיא, גיורא רהב, מאיר טייכמן "בית המשפט השלום ותיפקודו עם המיעוטים בישראל" פלילים ד' תשנ"ד 1994 עמודים 157-159, 167-173.

פרק שלישי - טבלת סטטיסטיקה

1. מדגם מעצר ימים - טבלת הסטטיסטיקה הכוללת 7 פרמטרים - מחקר

1- מהות/סוג העבירה המיוחסת לחשוד – עבירת סמים/ רכוש/אלימות

2- מוצא החשוד

3- סך הכול מספר דיוני מעצר שנצפו לצורך המחקר

4- סך הכול חשודים שנעצרו/ או שוחררו

5- משך זמן הדיון לכל חשוד

6- מספר ימי המעצר שהמשטרה ביקשה ומה שבפועל ימי המעצר שהשופט

פוסק לחשוד

7- ממוצע משך זמן הדיון/ ממוצע באחוזים של חשודים שנעצרו או שוחררו

משיך זמן הדיון	נעצרו/ שוחררו פירוט סוג העביר	סה"כ דיוני מעצר	מוצא החשוד	סוג העבירה
פירוט זמן הדיון 10 דקות (1) 18 דקות (2) 22 דקות (3) 9 דקות. (4) 35 דקות. (5) 8 דקות. (6) 27 דקות. (7)	7 נעצרו (1) נעצר (חשד להתעללות נפשית ופיזית באחותו הקטינה). (2) נעצר (תקיפה הגורמת חבלה של ממש של סלקטור במועדון) (3) נעצר (תקיפה הגורמת חבלה של ממש וסחיטה באיומים) (4) נעצר (תקיפת חסר ישע) (5) נעצרה (סחיטה באיומים) (6) נעצר (תקיפה של עובדת במסעדה) (7) נעצר (תקיפה הגורמת חבלה של ממש) 0 שוחררו	7	יהודי 1) ישראלי 2) ישראלי 3) ישראלי (רוסי) 4) ישראלי (רוסיה - אישה) 5) ישראלי (אישה) 6) ישראלי (אתיופי) 7) ישראלי	אלימות
פירוט זמן הדיון 13 דקות (1) 11 דקות. (2) 9 דקות. (3)	3 נעצרו (1) נעצר (תקיפה הגורמת חבלה של ממש והמנסה לגרום למות אדם) (2) נעצר (ניסיון לגרום חבלה חמורה, סיכון חיי אדם, קשירת קשר לביצוע פשע) (3) נעצר (שוד מזויין, פציעה, כליאת שווא) 0 שוחררו	3	ערבי	

1. סוגיית משך זמן הדיון

גם מי שגורס שמשך זמן הדיון אינו ראייה לטיבו, לא יוכל להתעלם מן הממצא, ששופט מקדיש בממוצע רק שתיים עד שלוש דקות כדי ללמוד את נסיבות המעצר, לשמוע את הדדים, להחליט בבקשה ולרשום החלטתו המנומקת ולהקריאה. לנו נראה, בכול הכבוד הראוי, ששופט אינו מסוגל למלא כיאות את התפקיד המוטל עליו תוך שתיים או שלוש דקות בלבד. על השופט לשקול, אם קיים בחומר החקירה יסוד סביר להניח, שהחשוד ביצע את העבירה המיוחסת לו. עליו להחליט, אם המעצר נדרש למטרה סבירה ורצויה, או שמא אין המטרות, שמבקשת המשטרה להשיג במעצר, שקולות כנגד זכותו של אדם לחופש והנזק, הצפוי לו במעצר²⁵.

1. מתוך המחקר שלי לעניין זמני הדיון בממוצע עולים הממצאים כדלקמן:

בעבירת הסמים הממוצע לזמן דיון הינו 11.5 דקות.

בעבירת הרכוש הממוצע לזמן דיון הינו 15.7 דקות.

בעבירת האלימות הממוצע לזמן דיון הינו 16 דקות.

מהאמור לעיל עולים הממצאים הבאים:

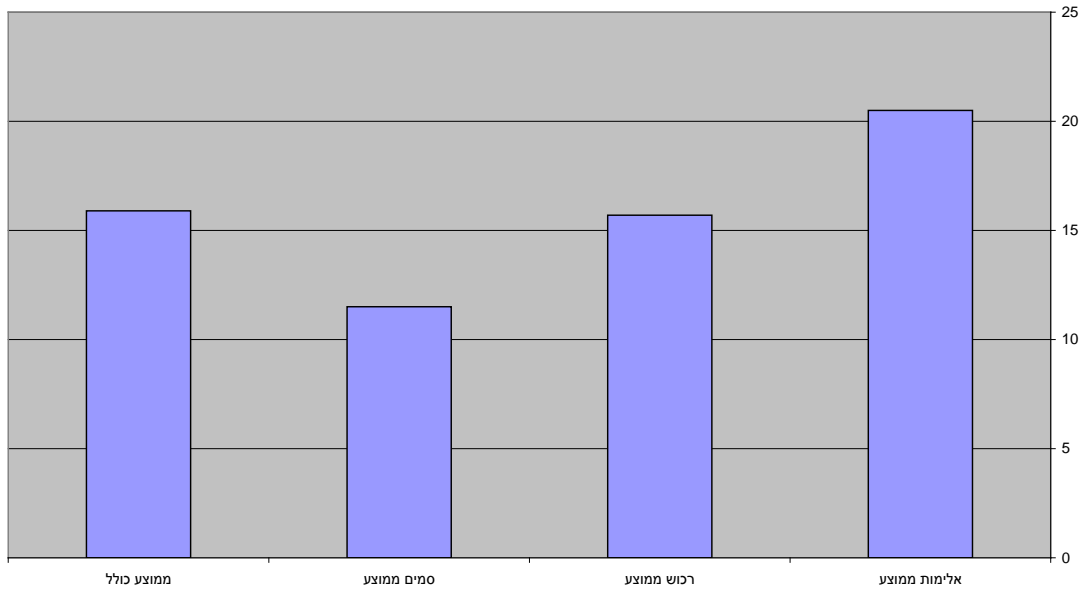
ראשית, בעבירות סמים הדיון הוא הקצר ביותר ובעבירות האלימות הוא הארוך ביותר.

שנית, זמן הדיון הוא בממוצע המחקר שלי ארוך יותר, בהשוואה למחקרו של ד"ר ליבאי ואחרים מדובר על שיפור משמעותי בזמן המוקדש לדיון במעצרו של חשוד.

שלישית, נדמה כי שופט אינו מסוגל למלא כיאות את התפקיד המוטל עליו תוך כרבע שעה בממוצע לדיון בלבד. שכן בזמן זה על השופט לשקול, את מהות העבירה, נסיבות ביצוע העבירה, את החקירה הנגדית של הסנגור לטוען המעצרים, אם קיים בחומר החקירה יסוד סביר להניח, שהחשוד ביצע את העבירה המיוחסת לו. עליו להחליט, אם המעצר נדרש למטרה סבירה ורצויה, ובזמן כה מועט הדבר מקשה על החלטה מסוג זה.

²⁵ דוד ליבאי, יורם שחר, אוריה גנאל אורה הירש "הליכי מעצר ושחרור בערובה בבית המשפט השלום"-מחקר מעקב, עיוני משפט ג' (1), (1973) עמודים 528, 529.

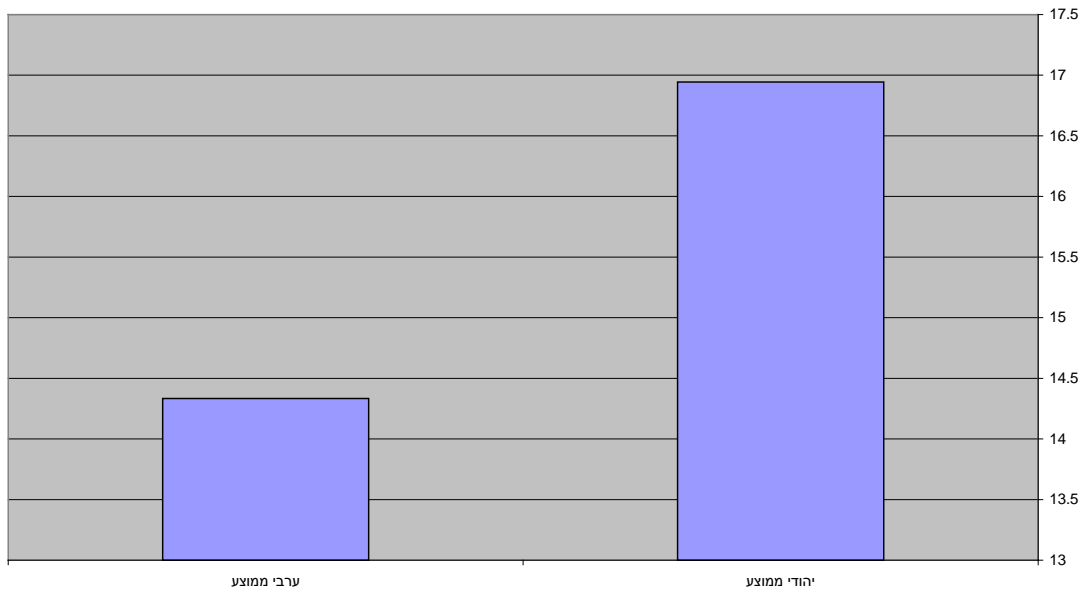
משך זמן הדין

רביעית, משך הדין הארוך ביותר הוא באלימות והקצר הוא בסמים.

1.2 מתוך המחקר שלי בענין ההבדל בין משך זמן הדין בין ערבים ליהודים בדיון במעצר ימים לפי הטבלה עולים ממצאים כדלקמן:

משך זמן הדין

מסקנה: אצל יהודים הדין נמשך הרבה יותר. הדבר מצביע על העובדה שישנם יותר שיקולים ומתן זמן יתר ליהודים, יותר מאשר אצל ערבים.

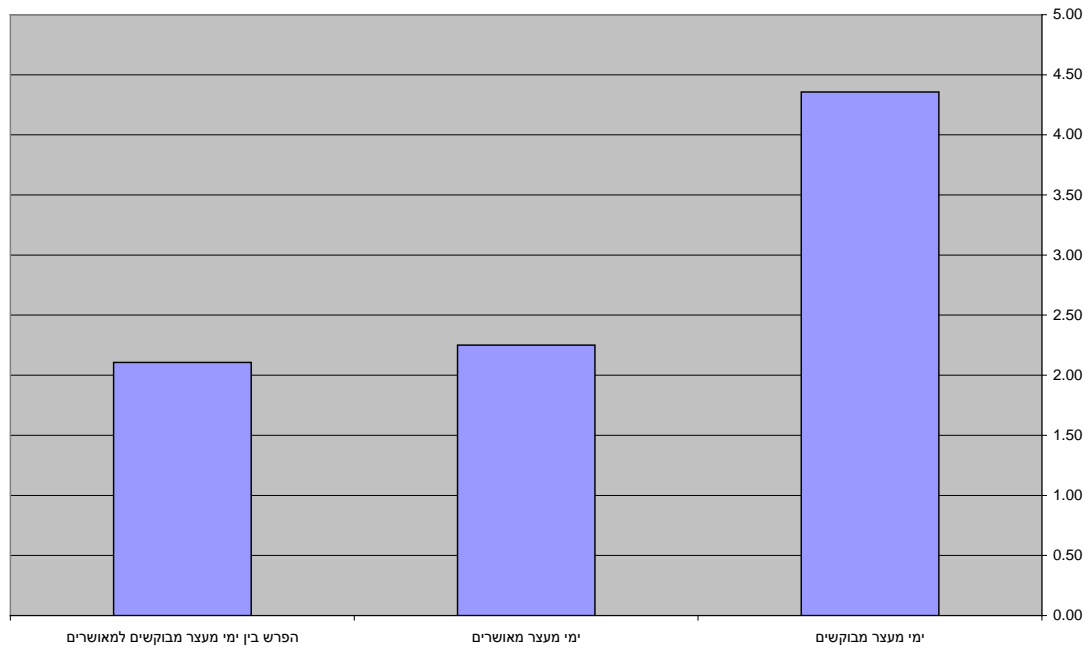
2. היחס בין עמדת המשטרה באשר למספר ימי מעצר המבוקשים לימי המעצר שפסק השופט בפועל.

מתוך המחקר שלי לענין היחס בין עמדת המשטרה באשר למספר ימי מעצר המבוקשים לימי המעצר שפסק השופט בפועל עולים ממצאים כדלקמן:

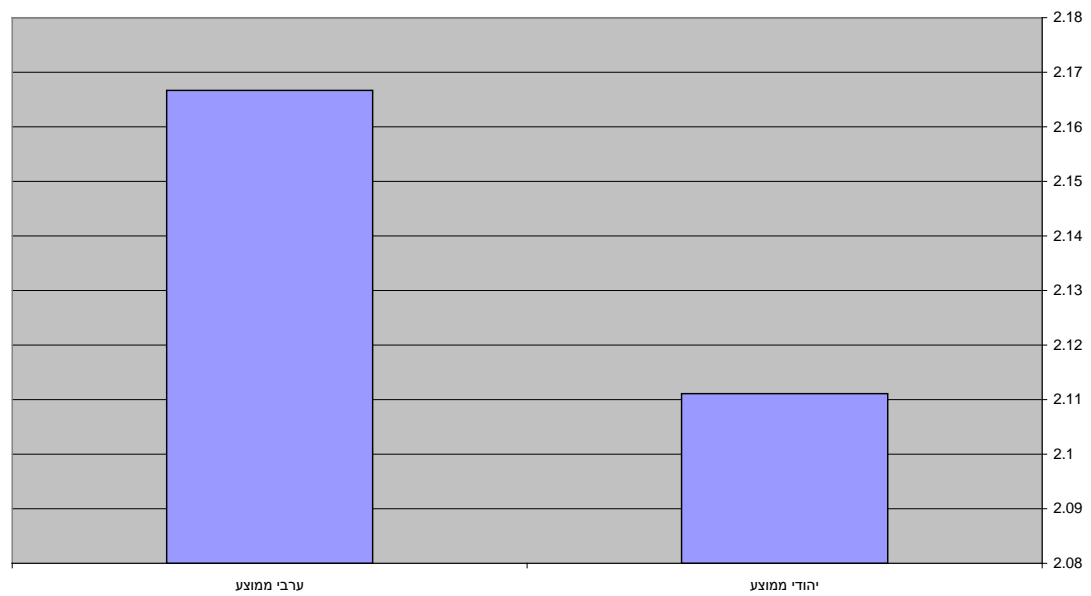
המשטרה מקבלת מבית המשפט עזרה מרבית בהגשמת מדיניותה בנושא מעצרים. הממצאים מגלים, שהמשטרה נענית ב-90%, כאשר היא מבקשת מעצר, וכמעט ב-100% כאשר היא מבקשת לשחרר בערובה. בכך אנו מתייחסים להיענות בית המשפט למהות הבקשה ולא לפרטיה. אלמלא הממצא, לפיו המשטרה מבקשת המשך מעצר רק ב-50% מהמקרים, שהיא מביאה בפני שופט, היינו עלולים לחשוש שמרבית מהשופטים אינם אלא "חותמת גומי" לרצון השוטרים. אולם הממצא האמור תומך בדעה, שהשופטים מתרשמים היטב משיקול הדעת המוקדם, שהמשטרה מפעילה באשר לחיוניות המשך המעצר. כאשר השופטים סוטים באופן מהותי מעמדת המשטרה ב-10% מהמקרים הבאים לפניהם, הם מעלים את אחוז המשוחררים ל-60%, לעומת 40% בלבד, שנדונים על ידם להמשך מעצר. כמו כן, מבחינתם של כלל החשודים, המובאים בפני השופט, רק 5% מהם יכולים לצפות להחלטה שונה מזו שנתבקשה על ידי המשטרה. ממצא זה מלמד עד כמה נתון גורלו של העצור בידי חוקריו. עם זאת, מלמדים הממצאים, שהשופטים מכירים בצורך לפקח על משך תקופת המעצר ומעוניינים לבחון מחדש, לעיתים קצובות, את ההצדקה לשלילת החופש. ב-63% בממוצע מהמקרים ציוו השופטים על תקופת מעצר קצרה מזו שביקשה המשטרה, ובממוצע, ציוו בחודש רק על 65% מימי המעצר, שאותם ביקשה המשטרה²⁶.

מתוך המחקר שלי עולים ממצאים דומים. השופט מקבל את בקשת המדינה לימי מעצר מסתכל על מספר ימי המעצר בוחן את המקרה ובפועל מפחית את ימי המעצר הדורשת המשטרה, משמע במרבית המקרים השופט מאריך את ימי המעצר אותם ביקשה המשטרה תוך שימת דגש על פסיקת מספר ימים נמוך מזה דרשה המשטרה.

²⁶ דוד ליבאי, יורם שחר, אוריה גנאל אורה הירש "הליכי מעצר ושחרור בערובה בבית המשפט השלום"-מחקר מעקב, עיוני משפט ג' (1), (1973) עמודים 537,538.

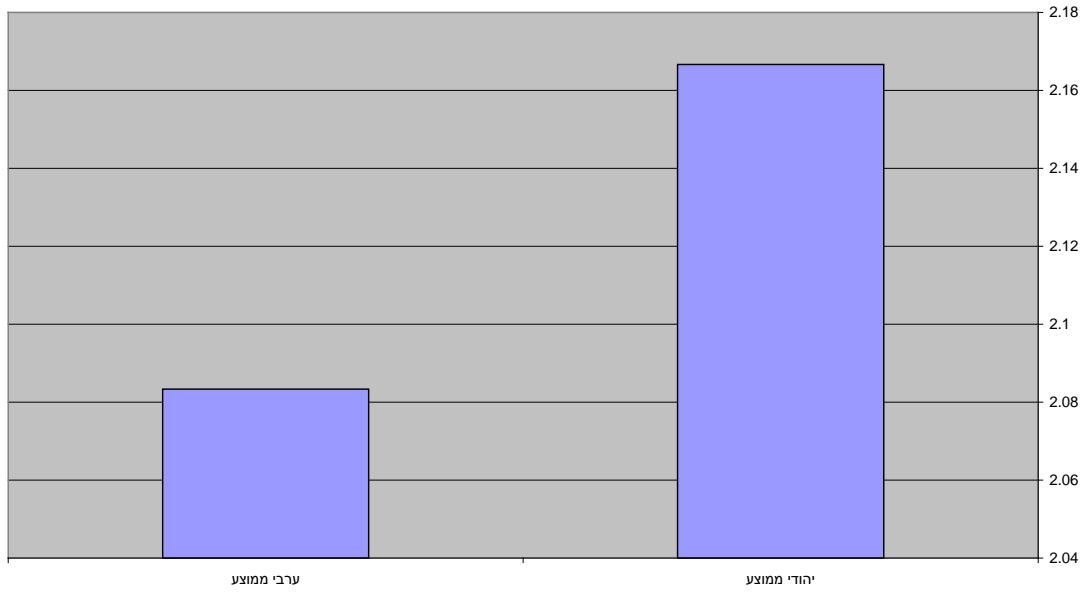

ימי מעצר מאושרים

הפרש בין ימי מעצר מבוקשים למאושרים – יש הבדל ניכר בין ימי מעצר מבוקשים למאושרים.

הפרש בין ימי מעצר מבוקשים למאושרים

מתוך המחקר שלי נראה כי נראה כי אצל היהודים החשודים השופטים מפחיתים במספר ימי מעצר ואילו לערבים החשודים השופטים מאשרים מספר רב יותר של ימי מעצר.

3. אחוז השחרורים בעבירת רכוש לעומת עבירות אלימות וסמים

מתוך המחקר שלי בעניין אחוז השחרורים בעבירת רכוש לעומת עבירות אלימות וסמים עולים ממצאים כדלקמן: עולה מהטבלה כי נטיית בית המשפט הינה לשחרר יותר חשודים בעבירות רכוש ללא אלימות, דהיינו עבירות כגון גניבה, פריצה, ואחזקת רכוש גנוב.

לעומת נטיית בית המשפט לגבי יתר העבירות כגון אלימות או סמים שבעבירות אלו גישת בית המשפט להאריך את ימי מעצר החשוד.

סיבה אפשרית לריבוי השחרורים בקטגוריה זו בעבירות רכוש, להשערתי:

ראשית, יתכן שבשל העובדה שבעבירות רכוש אין בחוק, בסעיף 21 (ג²⁷) לחוק סמכויות אכיפה ומעצרים עילת מעצר סטטוטורית בניגוד לעבירות הסמים ואלימות שישנה עילת מעצר סטטוטורית לעבירות אלו. זאת ועוד, בסעיף (ב) (1) בודקים מטרת מעצר בדרך של חלופה על מנת לנסות ולמנוע פגיעה בחירותו של החשוד יתר על המידה.

יחד עם זאת, בנסיבות חמורות במיוחד גם עבירות רכוש מקימות חשש למסוכנות²⁸.

שנית היותן עבירות אלו פשוטות יחסית, לעומת העבירות של אלימות והסמים.

שלישית, במקרים רבים החשודים מודים בביצוען עוד בטרם נדונה הבקשה, עוד בחקירתם במשטרה לפיכך המשטרה מסכימה לשחררם.

4. היחס בין יהודים שנעצרו לערבים שנעצרו באחוזים.

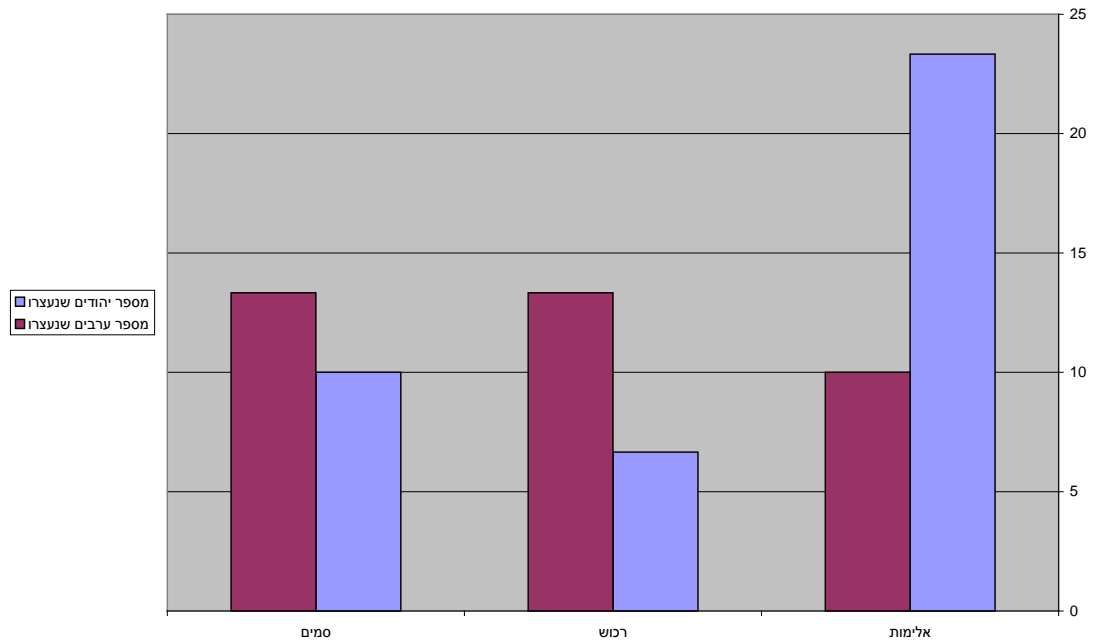
בעבירות אלימות היהודים נעצרו 23.33 אחוז לעומת הערבים שנעצרו כ- 10% .

בעבירות הרכוש היהודים נעצרו בממוצע 6.66 אחוז לעומת עברייני רכוש ערבים שנעצרו 13.33 אחוז.

בעבירות סמים חשודי עבירות הסמים היהודים שנו 10 אחוז לעומת חשודי הערבים בעבירות סמים נעצרו 13.33 אחוז.

²⁷ שם ה"ש מספר 2 סעיף 21 .

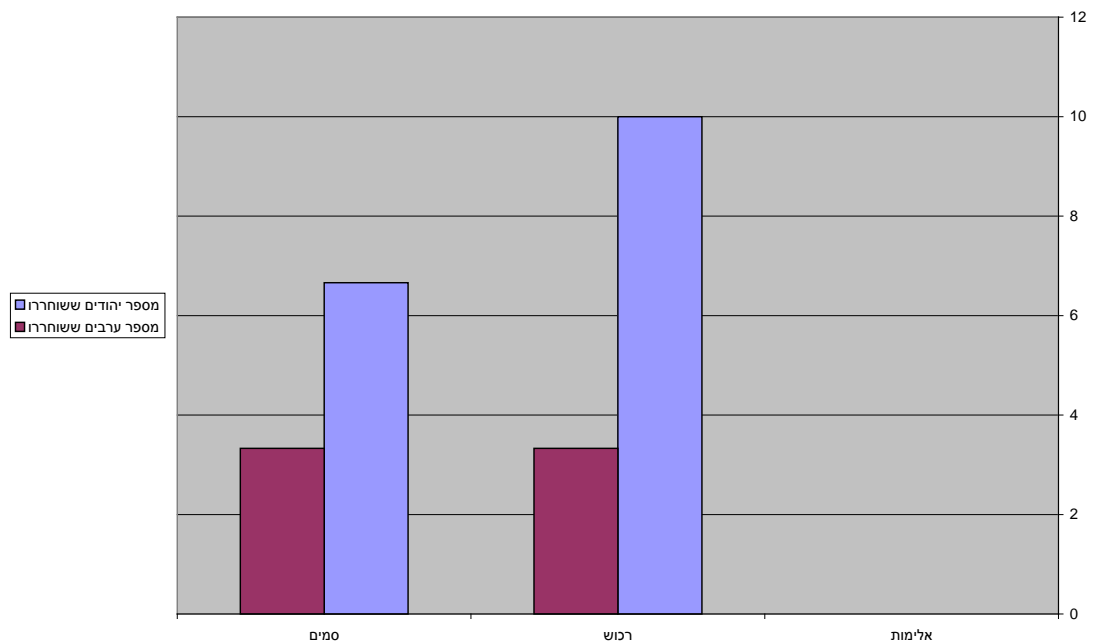
²⁸ ד"ר מאיר גלבע "תיקים באפלה או חיצים מכוונים היטב – הערות על חקירת נציג המשטרה בהליך מעצר "ימים" הסניגור 134עמוד 7.

5. היחס בין יהודים ששוחררו לערבים ששוחררו באחוזים.

בעבירות אלימות היהודים שוחררו 0 אחוז לעומת הערבים ששוחררו 0.
 בעבירות הרכוש יהודים ששוחררו בממוצע 10 אחוז לעומת עברייני רכוש ערבים ששוחררו 3.33 אחוז.

בעבירות סמים חשודי עבירות הסמים היהודים ששוחררו 6.66 אחוז לעומת חשודי הערבים בעבירות סמים ששוחררו 3.33 אחוז.

פרק רביעי- סיכום , מסקנות הטבלה ודיון

שאלת המחקר :

האם קיימת סימטריה צודקת בענישה בין יהודים לערבים, בהתייחסות בית המשפט בנווא להחליט על קביעת מספר ימי מעצר לחשוד בעבירות של אלימות סמים ורכוש ?

השערת המחקר :

אין סימטריה בין חשודים יהודים לערבים, החשודים בעבירות אלימות סמים ורכוש, היות ובין היתר אירועים שונים שהתרחשו במדינת ישראל לאורך השנים נתנו את אותותיהם בהתייחסות אל המיעוט הערבי בישראל גם בתוך מערכת המשפט וסיכווייו של חשוד יהודי בעבירה גבוהים מסיכווייו של חשוד ערבי, גם שהדיון נערך באותו בית המשפט.

מסקנות המחקר :

לאור קיומם של שסעים חברתיים ולאומיים ברורים מאד, מהווה ישראל מעבדה טבעית לחקר תופעת אי השוויון במערכת המשפט כמו גם במערכות אחרות של פיקוח חברתי.

עקרון האחידות בענישה ובשיפוט הוא אחד מעקרונות היסוד של עשיית דין בחברה דמוקרטית. עקרון זה קובע שהחוק הפלילי חל באותה מידה בין חשוד לחשוד, ונאשם לנאשם, ושהפרתו תביא לאותן תוצאות, בכל קבוצות התושבים באוכלוסייה. אולם, מסתבר שבחברה פלורליסטית עקרון זה נתקל בקשיים רבים בהפעלתו בענישה, וחוקרים רבים גילו באפשרות שקיימות הטיות בענישה, הטיות הפוגעות בקבוצות מסוימות המוגדרות לפי מאפייניהן החברתיים, והחברה נוטה להחמיר בענישת קבוצות מסוימות ולהגיב ביתר חומרה על מעשיהם של בני הקבוצות החברתיות החלשות.

מתוך המאמר של אריה רטנר גדעון פישמן "צדק לכל? יהודים וערבים במערכת המשפט בישראל, התגלו הממצאים הבאים: שמתוך מחקרים שנעשו עד היום בישראל אכן מצביעים על קיומם של פערים בהליכים השונים המתבצעים במערכת המשפט, כמעט תמיד לרעת נאשמים ערבים. יחד עם זאת חשוב לזכור כי רב המחקרים שנעשו היו מוגבלים בהיקפם, הן מבחינת גודל, והן מבחינת פרק הזמן שאליו התייחסו. לא מן הנמנע כי אירועים שונים שהתרחשו במדינת ישראל לאורך השנים נתנו את אותותיהם בהתייחסות אל המיעוט הערבי בישראל גם בתוך מערכת המשפט.

בעונשי מאסר כאמור שזהו השלב השלישי לאחר הכרעת הדין ומגיע שלב גזר הדין הממצאים מציגים באופן ברור את ההבדלים שנמצאו בין יהודים וערבים בהסתברות לקבלת עונש מאסר. מתוך עיון בממצאים עלה ברור כי בכל המקרים בהם מדובר בעבירות אלימות (עבירות, נגד גופו של אדם ועבירות נגד חיי אדם) קיימת הסתברות גדולה יותר להטלת עונש מאסר בקרב מורשעים ערבים לעומת עמיתיהם היהודים. תמונה דומה מתקבלת כאשר מדובר בעבירות רכוש גם כאן בולטת העובדה כי בכל המקרים גדולה ההסתברות להטלת עונש מאסר על ערבים שהורשעו בעבירות רכוש לעומת יהודים שהורשעו בעבירות זהות ובעלי רקע זהה.

ההנחה הרווחת בציבור הישראלי היא כי התייחסותה של מערכת החוק והמשפט לערביי-ישראל הינה חלק מהתייחסות חברתית רחבה הקיימת במדינת-ישראל, הרואה בערביי-ישראל נטע זר בחברה הישראלית, אם כי אינה מבטאת בהכרח עמדות גזעניות, ומדיניות אפלייתית של ממלאי תפקידים במערכת המשפט בישראל, אולם כן משקפת את האווירה הכללית השוררת בחברה הישראלית ביחסה כלפי הזר והשונה, אווירה שכפי הנראה חלחלה גם לתוך מערכת המשפט במדינה²⁹.

ממצאי מחקר זה מצביעים על העובדה, כי באופן קבוע נשמרים פערי ההסתברות המנובאת להטלת מעצר ימים בעבירות אלימות סמים ורכוש בין יהודים וערבים, תמיד עם הטיה קלה לרעת הנאשמים הערבים. רצוי להתייחס לעובדה שאין נתונים רשמיים המפורסמים על-ידי הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, משכך, אובייקטיבית קיימת מגבלת מחקר גדולה באשר לנתוני המחקר.

יוצא מהנאמר לעיל, שאכן הערבים מופלים לרעה בספקטרום רחב מאוד של תחומים, החל ברמה האישית, אזרח ערבי מול זה היהודי, וכלה ברמה הלאומית, קרי, הלאום היהודי מופלה לטובה מול זה הערבי, הן בתקציבים והן במשרות ממשלתיות.

במחקר זה לשם השוואה התייחסתי, בנוסף למחקר התצפית שנעשה בעבודה זו, גם לנתונים נוספים באשר להתנהלות בית-המשפט, ובהבדלים הקיימים בהתייחסות בית-המשפט לנאשמים יהודים מול נאשמים ערבים, נתונים המתייחסים להרשעות בבתי-המשפט, אשר יש בהם כדי לאפיין את הבדלי ההתייחסות בין יהודים לערבים.

במקרים אלו, הן על-פי הממצאים כיום והן על-פי המחקר המקיף שערכו ארגוב ופישמן, שמתוכם עולה כי ישנה נטייה להרשיע יותר נאשמים ערביים ולגזור עליהם עונשי מאסר כבדים יותר.

מדיניות אפליה זו עולה על 50%, כלומר, אם יהודי יקבל עונש של שנה, הערבי יקבל עונש של שנה וחצי. האפליה זו מעמיקה יותר כאשר הקורבן הוא יהודי לעומת ערבי. כיום מערכת המשפט מייחסת חשיבות רבה מי הוא הקורבן (קיים סעיף בחוק הקובע כי במקרים של עבירות קשות כמו רצח או אונס יתחשבו בדעתו של הקורבן או בני משפחתו) וכפי הנראה צבע הדם של כל בני האנוש לא דומה.

יש בהתייחסותי זו כדי להאיר את דרך התנהלותה של הרשות השופטת, דרך פריזמת הבדלי ההתייחסות בין יהודים לערבים. הקבלתם של נתונים אלה, לנתונים בבקשות להארכת ימים, הינה הקבלה מתבקשת, אל אף העובדה, שבמקרה הארכת ימים, מצבם של הערבים טוב יותר. יצוין, כי מדינת-ישראל אינה חריגה באפלייתה של הרשות השופטת, גם בארה"ב קיימת שאפליה כזו, כמו גם במדינות נוספות, קרי, כאשר בארה"ב כושי האונס בחורה לבנה, דינו שונה מאונס של בחורה שחורה³⁰.

²⁹ חגי-יחיא, מחוחד, סלים, רהב, גיורא, טייכמן, מאיר, "בית משפט השלום ותפקודו עם המיעוטים בישראל", פלילים ד', תשנ"ד, עמ' 1.

³⁰ נווה א., (2000) עונש המוות ומשמעותו המוסרית בימנו באר שבע: אוניברסיטת באר שבע, המחלקה לקרימינולוגיה. עמוד 3

במחקר זה עסקינו בשלב הראשון מעצר ימים – שהוא כאמור שהחשוד מובא למעצר ימים עוד בטרם הכרעת הדין וגזר הדין, בשלב זה עוד מרחפת מעל ראש החשוד חזקת החפות, ובשלב זה יש לעשות את האיזונים הראויים שכן זהו הליך שהטוען המשטרתי נחקר חקירה נגדית על ידי הסנגור של החשוד, והרבה פעמים התשובה של טוען המשטרתי שהחומר הוא חסוי הטוען מעצרים נזהר מאוד בתשובותיו לסנגור מתוך חשש לחשוף מידע רגיש וסודי אודות פעולות המשטרה.

והסנגור למעשה, לא מקבל תשובה ונותר חסר אונים, שכן אין הוא יכול לדעת מהיכן הגיע החשד ועובדה זו מקשה עד מאוד להגן על החשוד באופן מלא, הפרוצדורה בדיוני המעצר שהטוען מראה לבית המשפט את החומר הסודי, בית המשפט מחליט על ימי המעצר או השחרור.

לשם בדיקה אמפירית של השערת המחקר ערכתי תצפיות בבתי המשפט הנכבד בישראל, על מנת להגיע למסקנות, בדיוני הארכת מעצר ימים של חשודים בביצוען של עבירות אלימות, סמים ורכוש וערכתי מדגם שמתוכו יצרתי טבלת סטטיסטיקה עם 7 פרמטרים :

וביצעתי רישום מדויק באשר להתנהלותו של בית המשפט בנוגע לזמני הדיון המדויקים של בקשות מעצר שונות, כלומר כמה זמן ערכו הדיונים, ובממוצע הדיון של מעצר ימים שכן ערכתי ממוצע משוער לדיון, מוצא החשוד, מספר ימים אותם ביקשה המדינה לעצור את החשוד אל מול מספר הימים שפסק השופט באותו דיון, ומרישומים אלה גזרתי את התשובה לשאלת הסימטריות בהחלטותיו של בית המשפט הנכבד למחקר זה.

לסיכום ההנחות של מחקרי הינם:

1. לגבי משך זמן הדיון

א. זמני הדיון בממוצע

בעבירת הסמים הממוצע לזמן דיון הינו 11.5 דקות בעבירת הרכוש הממוצע לזמן דיון הינו 15.7 דקות בעבירת האלימות הממוצע לזמן דיון הינו 16 דקות.

ב. ההבדל בין משך זמן הדיון בין ערבים ליהודים בדיון במעצר ימים

1.2 משך זמן הדיון לחשוד יהודי ארוך יותר מאשר חשוד ערבי.

2. היחס בין עמדת המשטרה באשר למספר ימי מעצר המבוקשים לימי המעצר שפסק השופט בפועל במרבית המקרים השופט מאריך את ימי המעצר אותם ביקשה המשטרה תוך שימת דגש על פסיקת מספר ימים נמוך מזה דרשה המשטרה.

3. אחוז השחרורים בעבירת רכוש לעומת עבירות אלימות וסמים

עולה מהטבלה כי נטיית בית המשפט הינה לשחרר יותר חשודים בעבירות רכוש ללא אלימות, דהיינו עבירות כגון גניבה, פריצה, ואחזקת רכוש גנוב.

לעומת נטיית בית המשפט לגבי יתר העבירות כגון אלימות או סמים שבעבירות אלו גישת בית המשפט להאריך את ימי מעצר החשוד.

4. היחס בין יהודים שנעצרו לערבים שנעצרו באחוזים. (הממצאים בטבלת המדגם)

5. היחס בין יהודים ששחררו לערבים ששחררו באחוזים. (הממצאים בטבלת המדגם)

סוף דבר שאלת המחקר :

האם קיימת סימטריה צודקת בענישה בין יהודים לערבים, בהתייחסות בית המשפט בבואו להחליט על קביעת מספר ימי מעצר לחשוד בעבירות של אלימות סמים ורכוש ?

התשובה הינה שאין סימטריה בין חשודים יהודים לערבים, החשודים בעבירות סמים ורכוש, למעט אלימות, מהמחקר עולה כי אחוזי ערבים נעצרים יותר על עבירות דומות לעומת אחוזי יהודים שנעצרים בעבירות זהות ובעלי רקע זהה, וישנו הבדל מובהק בין שתי הקבוצות. כמו כן עולה כי אחוזי חשודי היהודים בעבירות סמים ורכוש משוחררים באחוז גדול יותר מאשר החשודים הערבים ששוחררו למעט בעבירות אלימות שהממצאים הפוכים.

מתוך ממצאי המדגם ככל שנבדקו לפי הפרמטרים לעיל בטבלה, מראים בבירור כי נאשמים ערביים זכו להחלטות מחמירות יותר, ולמשך ימי מעצר מרובים יותר מאשר נאשמים יהודיים בביצוען של עבירות סמים ורכוש למעט אלימות.

יחד עם זאת יש להתייחס לממצאים אלו בזהירות, שכן הבדיקות כללו מספר מצומצם של משתנים מבוקרים ומספר מצומצם של בקשות לימי מעצר, יתכן שאם הייתי בודקת מספר גדול יותר של משתנים או מספר רב יותר של בקשות מעצר של חשודים יתכן שהממצאים והתוצאות היו שונים, אך לדעתי, לשם הזהירות בלבד שאלה זו מוטלת בספק וכי נדמה לי שהממצאים היו חוזרים על עצמם כפי שמחקר זה מדגים.